

5 Kasım Yeni Kültürel Tarih [2]: Alanın Temsil Edilişine dair Post-modern ve Post-yapısalcı Yaklaşımlar

Alanla İlgili Bazı Fikirler

21H991

“Bir çok tarihinin haritalara eğilim göstermesi nedensiz değil... Çünkü tarihi eylem aynı zamanda uzamsal [spatial] eylemdir: Olaylar [hep] bir yerlerde geçer... Zamanın geçişi de ancak bir dizi grafik temsil ile, tablolar yoluyla, anlaşılır hale gelir... Anlatının algısal bir yanılma olarak ortaya çıkardığı hareketin anlamı üretmesi durumu, kelimenin tam anlamıyla, uzamsal çerçevenin bu emeğine karşı bir körlüğe dayanıyor... Zamanın, anlamın tek taşıyıcısı olması için... alanla bağımlılık ilişkisi gözden kaybolmalı” [Kierstead, 294].

“Şimdiki çağ belki de herşeyden önce alanın çağı olacak. “ --Michel Foucault

“[Sosyal] alan (sosyal) bir üründür... alan, şimdiki üretim biçimi içinde, toplumun içinde olduğu haliyle kendi kendisine bir gerçeklik edindi, alınıp satılabilen mallarla, parayla ve kapitalle aynı küresel süreçte düşünülen gerçeklikten net olarak ayrı, ama yine de oldukça benzer bir gerçeklik... eğer alan üretiliyorsa, eğer bir üretim süreci varsa, o zaman tarihten bahsediyoruz/tarihle uğraşıyoruz demektir... çünkü... her üretim biçiminin kendi özel alanı var, bir biçimden diğerine geçiş yeni bir alanın üretimini gerektirmeli.” --Henri Lefebvre, *The Production of Space* (Blackwell, 1991), p. 26,46.

“MIT, alanın üretimi ile mücadele ediyor. Dünya için teknolojik ve bilimsel fikirler üretme becerisi, yeni fikirleri üretmeye devam etmek için kendine dünya içinde bir yer edinme becerisinden daha hızlı koşuyor... alan krizinin [bir] kaynağı da bilgi çağının yersiz yurtsuzlaştırıcı etkisidir. Bilgi çağıyla ilgili sanal olan çok az şey var. Sanal alanın üretiminin artması, Cambridge 02139’da [Amerika’da belirli bir mahalli bölgenin kodlanmış hali] yer talebini azaltmıyor.” --Rosalind Williams, *Retooling: A Historian Confronts Technological Change*. Cambridge: MIT Press, 2002, p.177-178.

İçinde yürüyoruz, oturuyoruz, uyuyoruz, arabamızla içinden geçiyoruz. Ona sahip olduğumuzu düşünmek istiyoruz: “kişisel alandan” bahsediyoruz; “Burası benim alanım, bas git” diyoruz. German Ideology’den Marx’ın o meşhur satırlarını burada bir başka şekliyle söyleyecek olursam,

“ Adamlar [ve kadınlar] kendi alanları kendileri yaratır, ama kendi seçtikleri şartlarda değil...”
İçinde yaşadığımız bütün alanları büyük güçler şekillendirir, ve alan da çoğu zaman biz farkında olmadan düşüncelerimizi ve davranışlarımızı etkiler.

Alanın tarihi inşasıyla ilgili çalışmalar birden fazla disipliner alanda popülerlik kazanıyor. Bazıları, modern yaşamı denetleyen temel faktör olarak zamanın yerini alanın almasını, esasen, post-modern bilince geçişin gerektirdiğini iddia ediyorlar. [James Joyce, zaman ve alanın hayatımızı yöneten “ikiz Tanrılar” olduğunu düşündü.] Eğer bilgisayar ve modern teknoloji, bizi artık zamanın kısıtlayamayacağı konuma getirdiyse de, vücudu fiziksel alan içinde hareket ettirmek hala mümkün değil [sanal dünyaya girene kadar tabi: ama orada bile, bütün alet ve edevat için yer lazım: bakınız, yukarıdaki alıntı]. Kültür coğrafyası alanın farklı farklı sembolleştirilme biçimlerini inceler ve bu biçimlerden de küresel yapıların değişiminin bir analizini çıkarır. David Harvey'nin *The Condition of Postmodernity*'si özellikle, sanayici kapitalist üretiminin [endüstriyel kapitalist üretimin] yeni biçimlerinden kaynaklanan, şehirde alanın değişen algılarına odaklanıyor. Postmodernite, alanın ve zamanın küresel kapitalizm tarafından yeniden sıkıştırılmasının [compression] bir sonucu, ki bu da şehir hayatında, çok daha kişiye özel ve çok daha az sivil olan deneyimler üretiyor. Fransız Devriminde olduğu gibi bir zamanlar politik hayatın en önemli merkezleri olan büyük şehir meydanları, kamusal açık alanlar, şimdi artık kulaklarında Walkman'lerle diğer insanlardan kopmuş tek tek insanlara bölünmüş durumda. Ama Tiananmen 1989 gösteriyor ki büyük şehir meydanının biçimlendirdiği önemli bir merkez hala politik önemini kaybetmedi. [Wu Hung]

Tarihi deneyimlere dönüp de bir bakmak, özellikle de şehir hayatındaki alanlara bakmak, mimarlık tarihi, şehir planlaması tarihi ve şehrin sosyal tarihi gibi bambaşka çalışmaları biraraya getirmenin bir yolu. [Cronon'un *Nature's Metropolis*'ine bakabilirsiniz bunun için.] Son zamanlarda ortaya çıkan, alanı, kültür olarak algılayan yaklaşımlar, yaşamın maddi şartlarından çok görüntülere/imajlara, dile ve insan eliyle yapılmış şeylere odaklanıyor. Özellikle de yeni yeni gelişen bir biçimiyle, imparatorluğun temsili olarak ifade edilen sömürgecilik üzerine çalışmalar var ki bu çalışmalar, ulus-devletlerin, dil, harita, müze ve tarihle tanımlanan “hayali topluluklar” [imagined communities] şeklinde tepkisel inşasıyla da ilintili. [Anderson, Mitchell, Winichakul, *the Subaltern Studies School*]. Avrupalıların gözüyle Mısır önce sergilerle ve ölçümlü maketlerle evde yaratıldı; Avrupalılar Kaire'ye gittiklerinde, zaten görmeye hazırlandıkları şeyleri gördüler:

bir sergi gördüler. Ama gerçek şehir, maketiyle karşılaştırıldığında onları hayal kırıklığına uğrattı: bir maketle, yukardan bütün alanı görebilirsin, ve onun bütünlüğünü algılayabilirsin; maket, hep sabittir ve her zaman aynı [pozisyondan] bakışa açıktır. Oysa gerçek şehir kafa karıştırıcıdır, devamlı değişkenlik gösterir ve oryantasyonu bozan bir tutulma ve anlık rastlaşmalar yaratır/üretir: böylece “Orient” yani Doğu kaotik, yabancı, korkutucu ve geri kalmış olarak görüldü; böylece Doğuların herşeyi akılcı bir “düzene” koymak için sömürgeciye ihtiyacı oldu.

Temsil ediliş, diğer bir ifade ile bütün imgelemler, bir soyutlamadır, duyuların sonsuz akışından bazı ana özelliklerin seçilmeleridir; ama hangi özelliklerin ‘ana’ özellikler olduğuna kim karar veriyor? Haritalar güç ilişkilerinin neyin temsil edildiğini ve neyin edilmediğini nasıl belirlediğine dair iyi bir örnek. Detaylarla beraber silinmişleri ve sessizlikleri de ihtiva ederler. Gücü elinde bulunduranlar kendileri için en önemli olanı ön plana çıkarırlar: kulelerin, kliselerin, yolların [ordular için] ve pazarların [vergi alımı için] yerlerine önem verirken orada yaşayanlar için önemli yerel alanları dışarda bırakırlar. Haritacılık tarihinde son zamanlardaki değişiklikler, eski tarz bilim tarihinin tipik bir özelliği olan *Whiggism*’ci tarihten [bilim felsefesinde geçmiş bugünün kavramlarını verecek biçimde düzenleme] uzaklaşmanın izlerini taşır. Eski tarz tarih, haritaları, nesnel dünyanın bilimsel olarak temsiline gitgide daha fazla yaklaşan araçlar olarak gördü. Yeni kültürel haritacılık ise bütün haritaları, güç ilişkilerini ve alanı anlama biçimlerini ortaya çıkaran kültürel ürünler olarak görüyor. [bu arada, *Writing Culture*’da Michael Fisher’in, annesinin yeryüzü ölçüm bilimcisi olarak otobiyografisinin tartışması var.] [Harley & Woodward]

Thongchai Winichakul Tayland’ın haritasının çıkarılmasında bir değişime dikkat çekiyor. Araziyi, bir tapıntıdan diğerine doğrusal yolculuklarla bağlı kutsal bir ziyaret alanı olarak görmekten, belirlenmiş sınırları olan, küresel bir sistemin bir bölümünde yer alan düz bir alan olarak görmeye doğru bir değişimi tasvir ediyor. Modern öncesi Siyam devleti için güç, merkezi başkentte [Ayutthaya, sonra da Bangkok] toplandı, sonra çevreye doğru yayılırken azalıp yok oldu. Diğer devletlerle sınırlar hiç önemli değildi, çünkü orda kayda değer kaynaklar yoktu. Modern öncesi hükümdarlar Burma’dan doğuya doğru giderken İngilizlerin belirlenmiş sınırlar, sancaklar ve ölçme işaretlerine olan takıntısını anlayamadılar. Ama yeni devletler, sahip oldukları bütün topraklar üzerinde egemenliklerini, eşit olarak uygulamak zorundaydılar, ve

sınırlar bu bağlamda farklı bir önem arz etti: ulusal benlik ve Öteki arasındaki keskin sınırı çizdiler. Tayland'ın modernizasyonu sorunsuz bir yeniden düzenleme süreci değil, ulusun kavramsal alanının, radikal biçimde yeniden yapılandırılması veya ayarlanması süreci idi. Ulusun “coğrafi vücudu” [geo-body] yeni haritalar yoluyla yaratıldı. Bu analizlerde Michel Foucault'nun etkisi bariz olmasa da gizil bir şekilde hissediliyor. Örneğin izlerini en çok hissettiğimiz çalışması *Discipline and Punish* [Fr.Surveiller et Punir], kontrol ve gözetleme sistemindeki değişimin analizi. Jeremy Bentham tarafından ideal hapisane olarak tasarlanan korkunç Panopticon (dairevi hapisane), gerçekte hiçbir yerde uygulamaya konmasa da, bir fikir olarak, liberal-akılcı düzenin terörünün somut bir örneğini oluşturdu: Mahkum/tutsak, hücrelerinde herkesten ayrılmış, yapayalnız haldeyken, birey olarak kendi davranışlarını gözetler, çünkü hiçbir zaman, kendisini başka kimin gözetlediğini bilmez: Merkezi gözetleme kulesinde hiç muhafız olmayabilir de, ama mahkum/tutuklu bunu hiçbir zaman bilemez. Burda mahkumun/tutuklunun yapayalnızlığını ve özelinin yokolmasını sağlayan, basit bir alan organizasyonundan başka bir şey değildir. Benzer şekilde, Foucault'nun *kare-kare sistem yaratma* kavramı [quadrillage], modern çağda gücün yapısıyla, küresel haritalarda gördüğümüz evrensel sistem modelini ve Mitchell'in düzenli kulübeler, okullar ve köyler tasvirini [“Mısır'ın yerlileri kendi köylerinde mahkum haline geldiler” –hapisane metaforuna dikkat] birbirine bağlar. Modern sömürgeci imparatorluklarda, düzen, standartlaştırılmış, yinelenen ve küresel olarak yeniden üretilmiş sistem modelini, aptalca kendisinin “özgür” olduğunu düşünen bireyi içinde barındıran/baskılayan birbirinden bağımsız/habersiz kutularla birleştirir.[Ama bu sadece modern dünyanın mı bir ürünü? Adaylar imtihanlarını bitirene kadar onları üç gün veya daha fazla süre hücreye kilitleyen Çin'in sömürgeci teftiş sistemini düşünün. Bunlar da “kültürel hapisaneler” idi.]

Kotkin Stalin'ci devleti de kendi insanlarına karşı, aynı teknikleri kullanan, sömürgeci bir dayatma olarak görür: Akılcı şehir planlaması “yaşam alanı” fikrinden yararlandı: insanın alan deneyiminin bütünü, standartlaştırılmış metre kare sayısına indirildi. Rusya'da, Çin'de ve Amerika'da kamusal konut projelerinde gördüğümüz iç karartıcı apartmanlar, aynı Ütopyacı bürokratik zihniyeti yansıtır. Hepsi, günlük yaşamın direnişiyle karşı karşıya kaldı: insanlar büyük, şahsi olmayan konutlandırma projelerinin bir parçası olmak istemiyor: aksine onları yıkıyorlar. James Scott'un çalışması, yerel halkın lanetlenmiş çeşitliliğine, keyfi [olarak

uygulanan] gücün dayatmaları olarak, şehirli elitlerin köy ve şehir alanlarını düzenlemek için geliştirdiği, bilimsellikle haklı çıkarılmış, bir dizi akılcı planlama ve ölçümleme projeleri tasvir eder: Bunun içine bilimsel ormancılık, vergi yoklaması için alanın haritasal ölçümleri, Le Corbusier'in Paris'inden Tanzanya'ya şehir planlama projeleri, vs., giriyor. Hepsi sonunda, yaşayan insan deneyiminden fazlaca uzaklaşmaktan, onu fazlaca indirgemekten ileri gelen felaketleri ortaya çıkararak başarısız oluyor. Isaiah Berlin insan çeşitliliğini savunmak için Almanların bir atasözünü sıklıkla kullanır, “insanlığın yamuk-yumuk malzemesinden/kerestesinden yapılmış düzgün birşey yoktur” Gerek Scott gerek de Berlin, tilkileri kirpilere tercih ediyor.

REFERANSLAR

Anderson, Benedict, *Imagined Communities: Reflections on the origins and spread of nationalism*, (London, 1991)

Berlin, Isaiah, *The Crooked Timber of Humanity* (London, 1990).

M. Fisher, [bilimsel otobiyografi üzerine bkz.], in Clifford, James, and George E. Marcus, ed. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (Berkeley, 1986).

Ranjit Guha; Partha Chatterjee; Gyanendra Pandey; et al., *Subaltern Studies*, vols 1-7 (New Delhi; Oxford, 1983).

Harley, J.B., 'Deconstructing the Map', in Barnes & Duncan, *Writing worlds : discourse, text, and metaphor in the representation of landscape* (London; New York, 1992).

Harvey, David, *The Condition of Postmodernity* (Oxford, 1989).

Hung, Wu, 'Tiananmen square: a political history of monuments', *Representations*, 35, June, 1991, 84-117

Kierstead Thomas, "Gardens and estates: Medievality and space [in Japan], *Positions*, 1/2 Fall 1993.

Kotkin, Stephen, *Magnetic Mountain: Stalinism as a Civilization*, U.Cal, 1995

Mitchell, Timothy, *Colonising Egypt*, Cambridge, 1988

Scott, James C., *Seeing Like a State: How Certain Schemes... Have Failed*, Yale, 1998

Winichakul, Thongchai, *Siam mapped: a history of the geo-body of a nation*, Hawaii, 1994.